

KARICIES.COM

Rosa Sanchis

KARICIES.COM
Però aquest llibre no anava de sexe?
Rosa Sanchis

Edicions 96
96 246 11 04
www.edicions96.com

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprògràfics, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals d'algun fragment d'aquesta obra.

El material que es presenta en aquest volum guanyà el Premi Soler i Godes 2010 d'Experiències Pedagògiques a l'Escola, convocat per la Societat Coral El Micalet amb la col·laboració de la Fundació Teodulfo Lagunero i Edicions 96. Formaven part del jurat: Geno Morell i Gregori (Federació del Moviment de Renovació Pedagògica), Manel Pérez i Reig (Federació Escola Valenciana), Cristina Escrivà i Moscardó (Fundació Teodulfo Lagunero), Vicent Lluís Roca i Rosalén (Edicions 96) i M. Josep Martínez i Casanoves (Societat Coral El Micalet) que hi actuava com a secretària.

Primera edició: març 2012

© Rosa Sanchis Caudet

© d'aquesta edició: Edicions 96 SL

Correcció lingüística: Maria Josep Escrivà - Edicions 96

Disseny i maquetació: Pau Àlvarez - Edicions 96

ISBN: 978-84-92763-77-1

DL: V-786-2012

FUNDACIÓN
TEODULFO
LAGUNERO

Al meu alumnat, per tantes karícies

Índex

9	PRÒLEG
13	PRESENTACIÓ
19	CAPÍTOL 1: EDUCACIÓ
53	CAPÍTOL 2: PREVENCIÓ
93	CAPÍTOL 3: AMOR
127	CAPÍTOL 4: XICS
165	CAPÍTOL 5: XIQUES
203	COMIAT
207	ACTIVITATS

PRÒLEG

Unes dones netegen, però ha d'arribar un home que els demostre que han usat el millor producte. Uns homes porten els fills al col·legi però, quan es queden sols, fan l'idiota perquè «són pares, però són homes». Aquests són només dos exemples dels anuncis que trobem a la televisió actual, tan «educatius» com altres on els homes dediquen el millor espai de la casa nova a crear una nevera gegant on posar totes les cerveses que hi càpiguen, i les dones a crear un sabater tan gran que ni Manolo Blahnik podria omplir amb els seus dissenys. Semblen espots simples que fan referència a la famosa «guerra de sexes» però van més enllà: contribueixen al sexisme, a la segregació per gèneres i al tòpic del «blau per a ells i rosa per a elles». Darrere d'aquests anuncis, aparentment inofensius, hi ha una societat on la gran majoria d'homes mantenen la desigualtat mitjançant els micromasclismes, i on hi ha també la lacra de la violència: dels homes que maten les seues parelles perquè les volen submises.

El problema és que, actualment, no tot és tan obvi. Les dones no pateixen, en general, situacions clares de submissió, entre altres coses perquè la lluita feminista comença a donar resultats. Però hi ha una pe-

rillosa subtilesa que segueix convertint les dones en esclaves de la granera i del pal de fregar. Es coneixen com a micromasclismes i no són més que situacions diàries en les quals l'home manté la superioritat. Remetent-nos a les tasques de la llar, per exemple, seria fer veure que ells «ajuden» les dones, quan en realitat són elles les que continuen assumint la major part del treball. Un altre exemple el podem veure a les universitats, que estan cada vegada més plenes de dones que obtenen, generalment, els millors resultats, però mai ocupen els llocs rellevants en les empreses.

Però la desigualtat no afecta solament les dones heterosexuals. Si seguim submergint-nos en la societat, sense llevar l'ull dels anuncis, ens trobem amb uns joves que corren, amb una cervesa a la mà, cap a un grup de xiques, mentre diuen: «els homes sabem el que ens agrada». Es reflecteix ací l'heterocentrisme, és a dir, la creença que el model heterosexual és l'únic i/o el millor. Ni, als homes, ens poden agradar altres homes ni a les dones, la cervesa. Les lesbianes i les persones transsexuals tampoc saben ni el que és aquesta beguda. És broma, clar! El que no fa riure tant són els índexs de suïcidis dels adolescents homose-

xuals, assetjats als col·legis i instituts. La LGTBfòbia, o el que és el mateix, l'odi a les persones lesbianes, gais, transsexuals o bisexuals, és una realitat que molta gent creu superada, potser perquè no els afecta, però la veritat és que el problema existeix i no està, ni de lluny, eradicat. Aquest rebuig és producte de la por que ens provoca el desconegut i potser per això també sorgeix la necessitat d'etiquetar: gai, lesbiana, transsexual, rossa, castanya, gros, alta... oblidant que l'etiqueta que millor ens defineix és la de persona. Al nord d'Anglaterra diuen: «there's nought so queer as folk» («no hi ha res més estrany que la gent»), expressió que podríem utilitzar per a reflexionar sobre la varietat i la diferència.

L'odi a la dona, a qui decideix compartir cor i llit amb persones del mateix sexe, a qui elegeix la pell que vol habitar o a qualsevol altre tipus de diferència, té les seues arrels en l'educació actual, que es preocupa per formar ments i no ànimes. L'educació que rebem no ens permet ser com volem ser, sinó que ens incita a seguir el comportament de la majoria. Si no ens ensenyaren a multiplicar, no seríem capaços de fer-ho. Si no ens mostren la diversitat, com sabrem entendre-la, respectar-la i gaudir-la? Per sort, hi ha gent que, com la meua professora, entén que la formació acadèmica és compatible amb l'afectiva i sexual i que val la pena preparar persones abans que crear individus deshumanitzats.

Vaig conèixer Rosa Sanchis en el meu primer any de Batxillerat. Per a mi va ser tota una revolució que la professora de valencià parlara sense embuts sobre el sexe, l'amor i el plaer. Fins aquell moment, l'única xarxada que em donaren sobre sexualitat havia sigut a l'anterior col·legi, en 4t d'ESO, quan la majoria de la

classe ja havia experimentat amb el seu cos i el d'algú més. Va ser una exposició breu i purament biològica, un 1 de desembre, Dia Mundial contra la SIDA. Aquells professors mai varen parlar de relacions homosexuals, ni tampoc de l'heterosexualisme. Però va ser ella, Rosa, qui va tardar poques classes a fer-me descobrir que el món era molt més sexista, masculista i LGTBfòbic del que pensava, i que necessita amb urgència educació afectivosexual. N'hi ha prou de mirar uns instants al nostre voltant per a prendre consciència de l'analfabetisme que hi ha en les relacions personals però, encara que la comunicació interpersonal és més usual que l'anàlisi sintàctica o la resolució de problemes matemàtics, l'educació afectiva es continua considerant de segona categoria.

Rosa té la capacitat de trencar amb les barreres que la por a la novetat ens fa alçar i, en un escàs temps, va aconseguir que tots fórem part dels debats que sobtadament sorgien. Un anunci, un conflicte en classe o simplement un dubte, eren motiu suficient perquè ens separàrem en grups per a analitzar i debatre sobre el tema plantejat. Dels crits inicials al quasi absolut respecte dels torns de paraula de l'últim trimestre, ens separaven hores d'autoconeixement, d'escolta i de defensa de les nostres idees.

Rosa tracta els temes afectivosexuals de manera transversal a l'assignatura, és a dir, en comptes d'estudiar un text qualsevol, analitzàvem notícies i articles en els quals apareixien temes com la discriminació, la igualtat o la sexualitat. I, llavors, vaig entendre una de les grans defenses de Rosa: la falta d'educació tant afectiva com sexual en el sistema educatiu. A l'actualitat el que es fa es redueix a una educació biològica i, en alguns casos, moralista; una educació heterosexualista,

que oblida i oculta l'enorme i enriquidora varietat sexual existent.

I tota aquesta enorme massa de coneixement queda registrada en *Karici.es*, el bloc que la meua professora va obrir, al febrer de 2009, per a ampliar i complementar els coneixements facilitats dins de l'aula. Un espai immaterial que arreplega articles propis i aliens, en els quals professora, alumnat i gent curiosa intercanvien opinions. Internet és, sense cap dubte, una forma més senzilla de fer-nos arribar textos i vídeos i, encara que sembla mentida, d'incrementar la nostra curiositat per conèixer més sobre el que ens explica. Una forma de poder sincerar-nos, d'alliberar la consciència i deixar anar el cor, tot i que siga des de l'anonimat. I ella, xica llesta, ho aprofita. En els posts de *Karici.es* es creen discussions que continuen a les classes i als corredors de l'institut i açò és fruit de l'immens esforç que Rosa ha dut a terme durant anys, intentant ampliar el saber dels seus alumnes perquè opinem amb coneixement de causa. I comença a donar resultats. Hi ha xiquetes que no consentiran ni un sol insult de la seua parella, perquè ara saben en el que pot desembocar; i alumnes que no ocultaran la seua sexualitat perquè van tenir una professora que els va ensenyar que no hi havia res de dolent en no ser part de la multitud.

El treball de Rosa és un granet d'arena en una immensa platja. Però, si els que lligen aquest llibre no deixen les seues paraules abandonades a la prestatgeria i els converteixen en realitat, com vam fer molts dels seus alumnes, aconseguirem que, en aquesta platja, tots siguem una mica més feliços.

Hèctor Casero (2n de Batxillerat)

PRESENTACIÓ

Quan estava escrivint l'últim capítol de *Karicies.com*, vaig rebre un esdeveniment per la xarxa social Tuenti que em va deixar impressionada. Un adolescent publicava la conversa (aconseguida de manera fraudulenta) entre la seua xicota i un altre xic en la qual se seduïen i quedaven per a veure's. En la pàgina principal del nuvi agreujat es llegia: **asi son las putas de hoy en dia se supone k estamos juntos**. L'esdeveniment va ser comentat fonamentalment per xiques:

- kien es mas puta ke las gallinas?
dios te mereces algo mejor cariñet :D
- pero esta pivaaa es una zoorrnaa nooo?
tio no te rayes por una jamba asiiii, que no merece la penaa!!
- JODER NANO, LO ACE PA KE VEAIS KE VA DE MOSKITA MUERTA Y ES MAS PUTA KE LAS GALLINAS XD

Un xic comentava:

- tio son mujeres hay q entenderlo.... si eyas no tontean no son eyas.

Algunes veus qüestionaven les opinions anteriors:

- la cosa es... que asco de machismo eh!! [...] por que cuando una tia se lia con no se cuantos es una puta y cuando un tio hace eso es un dios???
- pss xk la sociedad es asii, es maxista y sexistaa lo kiera reconocer o no, y ademas esk ai muuuxo gilipollas sueltoo y eso tampoco ayudaa a mejorar las cosas.

«Puta» és un insult que serveix per a controlar la sexualitat de les dones. P. per ser sexual; p. per provocar; p. per dir que no als requeriments masculins; p. per ser activa... Puta per infidel. La sexualitat és fonamental en la configuració de la identitat de gènere, per això l'activitat sexual, afectiva i expressiva, ha d'estar sotmesa a vigilància i a violències. I una manera d'aconseguir-ho és l'insult.

La construcció de la masculinitat i de la feminitat és una empresa col·lectiva. L'escola proporciona un marc on aquesta construcció es fa possible i el Tuenti és un altre espai que emmarca les relacions i proporciona

els límits del que és possible i desitjable. En aquest marc, que un jove espie la seua parella i publique una conversa privada per a escarni públic és normal, i que la resta de gent se senta en el dret de consolar el xic insultant-la a ella també es veu bé, perquè la xica «s'ho ha buscat» en eixir-se'n dels límits del que és desitjable per a la feminitat tradicional.

Quan interactuem en contextos que afavoreixen el canvi, les possibilitats de generar discursos resistents són majors, però també en contextos tradicionals és possible la transgressió. Si pensem que les persones adquirim els patrons de gènere de manera no problemàtica amb l'objectiu d'integrar-nos socialment, tal vegada creurem que el resultat és una identitat estable i coherent. Pel contrari, la identitat de gènere no és estàtica, sinó mòbil, contínuament creada i modificada a partir de la interacció amb les altres persones. Les identitats són relacionals, múltiples i diverses i som subjectes actius en el procés de formació de la nostra identitat, no simples receptors passius de l'ordre de gènere (Rodríguez i Peña, 2005)¹. Però clar, la major part dels camins tenen les marques ja fetes perquè els xics o les xiques tradicionals hi transiten i no és una tasca gens fàcil obrir altres vies o canviar de carril. Per quins viaranys caminaran les *altres* sexualitats? Tenen espai en els contextos d'interacció escolar?

Que l'escola ha estat agent de desigualtat (mitjançant el currículum androcèntric, els materials, la interacció professorat-alumnat diferent segons el gènere...) ja s'ha denunciat a bastament. Que l'educació en valors ha d'anar acompanyada d'una educació emocional, i que la sexualitat ha d'incloure's

de manera clara i precisa en el sistema educatiu, encara són tasques que estan per fer. També tenim pendent l'abandó de les velles formes d'ensenyar i la democratització de la producció del saber a partir de la conversió de l'alumnat en el protagonista del seu aprenentatge. Les metodologies participatives, l'anàlisi de textos propers al jovent, especialment els audiovisuals (sèries, pel·lícules...), les cançons, els esdeveniments del Tuenti, la incorporació dels blocs a l'aula... creen espais perquè s'expressen les opinions sobre el gènere, les percepcions i les experiències a través de les quals es construeix la masculinitat i la feminitat.

Les pàgines que llegireu són el treball desenvolupat durant els cursos 2008-2009 i 2009-2010 (més alguna entrada del 2010-2011 que no he pogut evitar d'incloure-hi) amb un **destinatari** variat: l'alumnat d'ESO i de Batxillerat del meu institut. Concretament, es tracta d'una selecció de *posts* i de comentaris del bloc d'educació afectivosexual *Karici.es* (karicies.blogspot.com), agrupats en cinc temes (Educació, Prevenció, Amor, Xics i Xiques), acompanyats d'un apartat d'activitats —tot i que les entrades del bloc constitueixen també activitats fàcilment realitzables a l'aula— i d'una ampliació teòrica que complementa els temes i serveix com a suport per a la formació del professorat. Aquesta teoria constitueix el marc teòric que ha dirigit la meua pràctica educativa durant més de quinze anys parlant de la sexualitat amb alumnat adolescent, a través de les tutories, en matèries optatives o de manera transversal en la meua assignatura: Valencià: llengua i literatura. A excepció de la teoria, tot el material està en línia, espai de reflexió i de debat per al qual va ser creat.

1. Rodríguez, M. Carmen i José Vicente Peña: «Identidad de género y contexto escolar: una revisión de modelos», en *Reis*, CIS, Madrid, 112/05, pp. 165-194. 2005. <http://www.reis.cis.es>.

Llegir i escriure en un bloc no és simplement un canvi de suport d'una informació que passa del paper a la pantalla. La utilització de les TIC significa un canvi metodològic important en una escola encara molt dependent del llibre de text i de la transmissió de continguts conceptuals. La xarxa propicia formes diverses d'organització dels textos i noves maneres d'interactuar amb ells. Els gèneres textuais tradicionals es transformen i n'apareixen d'altres. Quan llegim a la web, no ho fem amb textos sinó amb hipertextos on la informació no s'estructura de manera lineal; s'hi utilitzen diferents llenguatges (verbal, audiovisual...); hi ha molta informació que s'ha de seleccionar, valorar-ne la fiabilitat i jutjar-ne la utilitat. A més a més, cal adequar l'escriptura a aquesta nova situació comunicativa i seguir unes normes distintes que regulen la participació i modifiquen la manera tradicional en què es produeix la interacció entre les persones participants (Zayas, 2010)².

La xarxa és un espai plural. Hi podem trobar llibres, música, vídeos, parella... Podem elaborar coneixement i compartir-lo. El bloc *Karici.es* es va gestar amb l'objectiu de crear consciència crítica per a construir nous camins. No és una píndola multimèdia que serveix de reforç a l'aprenentatge de coneixements, ni té la pretensió d'usar l'ordinador o la sexualitat per a motivar l'adolescent. *Karici.es* parla de la sexualitat perquè aquesta és una dimensió humana fonamental i perquè és necessari denunciar que l'heteropatriarcat ens ha tatuat al cos la taula dels manaments amb allò que és possible i desitjable i ens ha posat a l'abast un munt de pedres amb les quals recordar, a qui se'n fix el model, les conseqüències que tindrà la transgressió. La xica masculina o el xic femení és molt probable que

reben la pedrada; però també ho és que la xicota que no accedeix a les exigències del seu xicot masclista acabe ferida.

Els **objectius** del treball proposat han estat i són els següents:

- Qüestionar i criticar les característiques de la identitat masculina i femenina que provoquen i perpetuen la desigualtat i la violència.
- Criticar una manera d'entendre la sexualitat limitada i estreta: heterosexual, coital, adultista, sexista, normalista...
- Propiciar un erotisme propi, al marge dels manaments de gènere i del model sexual hegemònic.
- Qüestionar un model amorós fet de sacrificis, de renúncies i de submissió. Proposar models de bon amor i bons tractaments.
- Ensenyar les habilitats socials per a defensar-se de la pressió («Tots ho fan!» «Has de créixer!» «Això és d'homes/dones!») i per a comunicar-se amb la parella.
- Prendre consciència que els drets sexuals són drets humans i que la salut sexual i reproductiva no és solament l'absència de malaltia o d'embaràs sinó el benestar físic, psicològic i sociocultural relacionat amb la sexualitat.
- Aprendre de les identitats de gènere no normatives (intersexuals, transsexuals, *trangènere*, *queer*..) que la diversitat no solament és real sinó desitjable. Denunciar la injustícia de les violències contra la diversitat.
- Conèixer la problemàtica relació entre els canvis socials i el model de masculinitat tradicional. Mostrar els costos, il·lusionar amb els beneficis

2. Zayas, Felipe: «Nuevos objetivos para la alfabetización». *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 401, maig de 2010.

de l'abandonament del model tradicional i despertar el desig del canvi en els barons joves.

- Revelar el caràcter social i cultural de la sexualitat a través de l'estudi d'altres cultures i de l'anàlisi de la influència dels subproductes culturals propis (revistes, pel·lícules, sèries...).
- Estudiar els feminismes i la seua contribució a la igualtat i equivalència d'homes i dones. Mostrar el miratge de la igualtat i evidenciar els reptes que queden per aconseguir.

Educar és molt més que informar. No pensem que hi ha tanta informació a l'abast del jovent: de vegades n'hi ha massa i no se sap destriar el que realment importa o és útil. A més, la informació no sempre es transforma en coneixement. Els actuals cursos d'educació sexual, que solament assessoren en matèria de reproducció i d'infeccions de transmissió sexual, no tenen en compte la consecució dels drets sexuals de les persones, ni veuen més enllà del binarisme que es presenta com a natural i, per tant, immodificable.

Es tracta d'una educació en els perills i en els nos postergatoris que s'està demostrant ineficaç perquè no podem evitar els perills, ni som àngels de la guarda; en canvi, el que sí que podem fer és ajudar perquè les persones siguin més competents en contextos incerts i això no és possible sense evidenciar que els models estereotipats de la masculinitat i de la feminitat actuals són els que fomenten els riscos perquè creen expectatives diferents que, unides a la falta d'habilitats socials per a negociar un sexe segur i plaent, produeixen malentesos i experiències doloroses.

El treball que presente és una xicoteta contribució a un canvi imprescindible que solament serà possible si

agafem les graneres i ens posem a agranar de veritat les pedres amb les quals ens colpegem.

KARICIES.COM

Capítol 1

EDUCACIÓ

ESCOLA | EDUCACIÓ SEXUAL

- 20 Classes de sexualitat a l'escola
 - 25 L'educació sexual a l'escola (1)
 - 29 L'educació sexual a l'escola i els anticossos contra el canvi (2)
-

EDUCASTRACIÓ

- 33 Educació? sexual? de les criatures
 - 37 Masturbació infantil. Una mà al ratolí i l'altra...
 - 39 Sexualitat i discapacitat
-

ABÚS

- 41 Abús sexual en la infantesa (ASI)
-
- 44 **Per a saber-nes més**

02/02/2010

CLASSES DE SEXUALITAT A L'ESCOLA

[En el col·legi concertat Zurbarán, la novençana Blanca s'estrena com a professora de Literatura i la trobem en una classe d'ESO explicant *La Celestina*. Davant les queixes de l'alumnat sobre l'antigor i pesadesa de l'obra, els fa llegir un fragment on explica com la dona vella es dedicava a reconstruir virginitats. Sorpresa per la troballa, la classe s'esvalota i la sexualitat passa a ser el tema de

discussió. L'alumna Yoli acusa el seu company Gorka d'usar la marxa enrere i aquest li amolla que «Aún no ha nacido tía en el mundo que me obligue a plas-

la classe s'esvalota i la sexualitat passa a ser el tema de discussió.

Yoli acusa el Gorka d'usar la marxa enrere.

tificármela. Y si no le gusta, ¡pues agua!». El punt de màxima tensió es produeix, però, quan pregunten a Blanca a quina edat va perdre la virginitat. Agafada per sorpresa i ben escandalitzada, es nega a contestar i ix de classe buscant la seua companya de Filosofia, Irene, també nova, per a desfogar-s'hi:

¡No te imaginas la clase que he tenido! Intenté darles otro punto de vista sobre la Celestina y de repente la clase se convirtió en un debate sobre sexo. [...] Es que parece que solo tuvieran eso en la cabeza. ¡Que tienen los conceptos cambiados! ¿Tú sabes que, para ellos, el sexo oral, como no hay penetración, no lo consideran sexo? ¡Y dos chicas han presumido de perder la virginidad ANAL, a los 15! Y poco más que en la clase les ponen una medalla. ¿Te parece gracioso? [...] ¡Es que parece que el sexo para ellos fuera inocuo!

Irene troba normal i propi de l'edat pensar només en el sexe; fins i tot a ella, que té 27 anys, *encara* li passa. De fet, uns dies abans de començar a treballar a l'institut, s'havia enrotllat amb un jove que es va fer passar per major d'edat i després se'l veu a classe, com a alumne, mirant-la amb amor. Ben preocupada per aquesta situació, el problema de Blanca li sembla menor.

Tot això ocorre en una sèrie, *Física o Química*, que Antena 3 començà a emetre el febrer de 2008. Tant les associacions de mares i de pares conservadores com

progressistes es posaren en contra i en demanaren la retirada. Ningú no va escoltar-ne les queixes i *Física o Química* ha acabat d'emetre's l'any 2011 després de sis temporades d'èxit.

D'altra banda, en la minisèrie de dos capítols *El Pacto* (Telecinco, gener 2010) un grup de mares i pares d'un col·legi privat es reuneixen amb el director i li demanen explicacions davant l'embaràs de set alumnes de 4t d'ESO.

Director. Por favor, aquí estamos igual de sorprendidos que vosotros.

Madre 1. Pero algo ha tenido que pasar, Ramón, porque ¡esto no es normal! Las siete a la vez, ya me contarás...

Director. ¡Estamos investigando a ver si nos cuentan algo!

Madre 1. Eso antes, ¡a ver qué podemos arreglar ahora! Yo lo único que sé es que mi hija estudia en un colegio privado para aprender unos valores. ¡Y mira!

Director. Aquí educamos en valores, ese no es el problema.

Padre 1. ¿Se puede saber qué pasó con el orientador sexual?

Madre 2. ¡Eso! ¿No tenía que venir uno a darles una charla?

Padre 1. Según tengo entendido, esa charla se suspendió. Y a mí me gustaría saber por qué, desde luego.

Director. [...] Es cierto que iba a venir un orientador sexual a dar una charla, pero en la última reunión de delegados se canceló.

Padre 2. ¿Por qué razón?

Madre 3. Pues mira el resultado: ¡siete embarazos no deseados!

Director. En esa reunión se decidió que las charlas de sexo era mejor darlas en casa. ¡Es una cuestión de los padres, no del colegio!

Padre 1. O sea, que, como responsable del colegio, ¿nos estás diciendo que la educación sexual no forma parte del colegio?

Madre 3. No, si aquí todo es para los padres. Pero, vamos a ver: ¡si no nos hacen ni caso!, ¿cómo les vamos a dar una charla sobre sexo?

Director. Yo sólo digo lo que se decidió.

És així el professorat? Són així, els pares i les mares? I la gent jove? Passa el mateix als instituts o a les escoles de veritat?

Aquestes preguntes, i moltes més, les he fetes a **Kari-ci.es**, el bloc que vaig iniciar el febrer del 2009 amb la intenció d'obrir un espai de discussió sobre les relacions afectivosexuals. Com que em crec que un dels objectius fonamentals de l'escola és ajudar a madurar, a través de l'autoconeixement i del coneixement de l'entorn, pense que és fonamental capacitar per a la comunicació d'afectes i desitjos, proporcionar models de gènere més actuals i potenciar la presa de decisions i l'adquisició d'habilitats socials per a resoldre els conflictes de la vida. Contràriament, n'hi ha qui pensa encara que la sexualitat és un tema privat, que parlar de sexe fomenta la promiscuïtat de la gent jove, que la naturalesa és sàvia i ja s'encarrega ella d'ensenyar-nos el que s'ha de fer... En definitiva, que la sexualitat no s'educa.

L'escola actual pateix un enorme desequilibri que ens porta a un model de societat tècnicament molt avançat però habitat per persones analfabetes emocionals. Les matèries curriculars actuals transmeten coneixements i s'erigeixen en les úniques que poden ensenyar a raonar, però obliden que la cognició pot també desenvolupar-se en les relacions interpersonals (Moreno i Sastre, 2002). La ignorància del currículum no provoca guerres, ni violència en la parella, ni embarassos no desitjats... La falta d'habilitats socials per a negociar l'ús del preservatiu, la negació dels propis sentiments, la ignorància o el menyspreu de les conseqüències de les accions, la falta de reflexió..., sí.

Les relacions interpersonals, i especialment les relacions afectivosexuals, són més complexes que qualsevol matèria curricular, i, usant el símil de Moreno i Sas-

tre (2002), si no s'aprenen, comptem amb els dits, és a dir, usem respostes primitives i sense reflexió com l'agressivitat o la passivitat.

Ací no tenim fórmules màgiques, ni pretenem donar receptes sobre el que s'ha de fer. Cada persona ha de trobar les pròpies solucions; però el diàleg és una ferramenta fonamental per a aconseguir-ho i *Karici.es* ha volgut i vol ser un espai de diàleg.¹

Akariciem-nos amb els nostres comentaris!]

[Altres entrades de *Karici.es* sobre educació: **«Integración, contención o educación»**]²

1. Les explicacions entre claudàtors d'aquesta entrada, i d'altres posteriors, són una descripció (i de vegades una transcripció) dels vídeos que apareixen a *Karici.es*, els quals es poden veure accedint al bloc.

2. Els comentaris que apareixen en aquesta entrada corresponen al post: «Karicias, emociones y comentarios».

karícies

CRISTIAN (1r BAT) ha dit...

[...] Mai haguera imaginat que entraria en un blog anomenat *karici.es* sense evitar posar-me roig o pensar que això no podia comentar-ho amb els amics, per vergonya o per evitar malentesos. [...]

Abans d'entrar a l'institut, el sexe i la sexualitat era per a mi com per a tants altres, un tabú, allò de què no es podia parlar ni tampoc preguntar al respecte. Sols escoltar un tema relacionat provocava tensió i a mi, personalment, una inquietud que mai havia pogut

donar per satisfeta. Els professors tant al col·legi com a l'institut es limitaven a ensenyar-nos coneixements que no podien aplicar-se a la vida real, que no t'ajudaven en el territori emocional ni afectiu. La primera vegada que em donares classe i vaig observar la manera com t'expressaves i el nou torrent d'idees que emanava de tu, aquella porta que mai abans ningú s'havia atrevit a obrir i que tu ho havies fet amb total naturalitat, em sorprengué alhora que em provocava por. És molt gran l'escaló del sexe com a tabú a l'hora de parlar d'ell

amb total llibertat i naturalitat, fet que em produïa certa incomoditat de la que volia desprendre'm. Els anys que he tingut la sort de tenir-te a classe han sigut anys en què aprenia que conversar de sexe o sobre la sexualitat o les relacions afectivosexuals era aprendre a vèncer eixa por que em provocava parlar de tot allò relacionat, i a ser capaç de debatre sobre això amb naturalitat i sense complexos, de forma lliure i espontània.

23 de setembre de 2009. 21:46

ROSA SANCHIS ha dit...

Hola Cristian, BENVINGUT AL BLOC, (en lletres majúscules i engalanades amb pa d'or) i GRÀCIES per les paraules tan dolces que em dediques. També jo podria esgotar l'espai que deixa el bloc parlant de tu, del que significa per a mi tindre al davant uns ulls que, malgrat les pors (i quina valentia, la de confessar-les!), no es volen perdre res de la vida. Només un curs vaig tindre la sort de ser la teua professora, d'ensenyar-te i d'aprendre amb tu; però es quedà amb mi l'alegria de saber que hi havia una persona més a l'institut, en aquest espai que compartim des de fa uns anys, sensible, emocionalment plena i amb un cap molt ben moblat. Aquest poema d'Eduardo Galeano representa, millor que les meues paraules, el que per a mi és trobar «foguets» com tu, Cristian.

»Un hombre del pueblo de Neguá, en la costa de Colombia, pudo subir al alto cielo.

A la vuelta, contó. Dijo que había contemplado, desde allá arriba, la vida humana. Y dijo que somos un mar de fueguitos. —El mundo es eso —reveló—. Un montón de gente, un mar de fueguitos.

Cada persona brilla con luz propia entre todas las demás.

No hay dos fuegos iguales. Hay fuegos grandes y fuegos chicos y fuegos de todos los colores. Hay gente de fuego sereno, que ni se entera del viento, y gente de fuego loco, que llena el aire de chispas. Algunos fuegos, fuegos bobos, no alumbran ni queman; pero otros arden la vida con tantas ganas que no se puede mirarlos sin parpadear, y quien se acerca, se enciende.

23 de setembre de 2009 22:53

AMANDA (2n Bat) ha dit...

Rosa, començaré confessant-te que no solament entre al blog quan ens manes un treball que tinga a veure amb ell. Cada dia entre per a veure si has publicat alguna cosa nova, ja que cada post del teu blog em fa reflexionar i adonar-me de moltes coses. Encara que no escriga el que pense en cada post, tu ja em coneixes. I què dir de tu? M'has ajudat com poques persones, la veritat. Hi ha hagut moments que m'has obert els ulls i m'has fet comprendre que no tot és blanc o negre i que sempre tot té un costat positiu. I segueix havent vegades, que, quan em passa alguna cosa, pense: «Què em diria Rosa?» i això m'ajuda a solucionar el problema. [...]

Pd; Espere que seguisca així de bé el blog!

30 d'octubre de 2009 14:31

ROSA SANCHIS ha dit...

Gràcies Amanda, sé que estàs ací sempre, amb ulls i orelles obertes i atentes, encara que no ho comentes al bloc, com ara fas.

I el mateix que et passa a tu, imaginant què pensaré jo sobre un tema, em passa a mi, que pense com viurà Amanda, o Rafa, o Cristian, o Miquel... i quins temes seria interessant tractar a classe i al bloc perquè aquesta vida siga més fàcil, més interessant, més creativa (i més plaent).

Una abraçada! I recorda que aquest bloc és obert, i que segur que també tu pots ser un referent per a persones que et llegeixen!!! :)

2 de novembre de 2009 0:34

ANA ha dit...

Soy Ana una profesora de secundaria del País Vasco. Leo tu blog, te sigo con interés. Quiero mostrarte mi agradecimiento por el trabajo de este blog y por el compromiso que expresas con la educación de los y las adolescentes.

Reconocer y valorar tu actitud y tu disposición a seguir este camino de

per a saber-ne més

EDUCACIÓ

ÍNDEX

Vies per a l'educació sexual

L'educació biologicista

Conseqüències de l'educació biologicista

Polítiques sexuals

Model biogràfic professional
amb perspectiva de gènere

Entrebancs i pors

VIES PER A L'EDUCACIÓ SEXUAL

L'any 1994, juntament amb Pilar García, companya d'anglès, i Enric Senabre, de filosofia, vaig començar a ensenyar sexualitat a les tutories de l'antic 3r de BUP, a mesura que també anava introduint-la de manera transversal en la meua àrea: Valencià: llengua i literatura. L'any 2000, i de la mà de la reforma educativa, aquella hora setmanal de formació, que s'havia de compartir amb les tècniques d'estudi i les tasques normals de la tutoria, es va ampliar gràcies a una optativa que es deia Papers Socials d'Hòmens i Dones, i que tenia una càrrega horària de dues hores per a tercer d'ESO, i de tres per a quart. En el curs 2008-09 el govern valencià va eliminar les optatives (entre elles Papers Socials) i les va substituir per tallers de reforçament de les instrumentals.

Les vies amb què el professorat compta per a donar educació sexual a l'escola són fonamentalment quatre: en la **tutoria**, a través d'una assignatura **optativa** (a la Comunitat Valenciana, ja no), de manera transversal en la pròpia **matèria** i a través de la intervenció puntual de persones **especialistes**. El treball tutorial potencia el seu efecte coeducador en la mesura que no

es tracte d'una acció aïllada i no depenga solament del voluntarisme, sinó que forme part d'un pla d'acció tutorial per a tot el centre. Les optatives, que solen ser vistes per l'alumnat com a matèries menors, tenen el desavantatge d'arribar a un nombre limitat de joves. Pel que fa al tractament en la pròpia matèria, hem de recordar que la transversalitat no és un mer maquillatge sinó una substancial modificació que demana un gran esforç, i no sempre volem o sabem dur-lo a terme. Finalment, les intervencions externes, generalment en forma de xarrades puntuals, són útils si formen part d'uns ensenyaments realment coeducatius que tinguen com a objectiu clar eradicar el sexisme, l'androcentrisme i el masclisme i que vulguen de veritat garantir els drets sexuals de totes les persones; si no és així, es tracta de simples pegats que ens permeten passar la ITV de la igualtat (o la de la diversitat) sense canviar de vehicle.

L'EDUCACIÓ BIOLOGICISTA

El model d'educació sexual imperant a l'actualitat és el biologicista, encara que el model moralitzador es resisteix a desaparèixer. Aquest darrer té com a objectiu preparar per a l'amor i per al matrimoni i considera que la finalitat de les relacions sexuals és la reproducció. En aquest sentit, l'anticoncepció va en contra del «destí natural i diví» de la naturalesa humana.

L'objectiu del model biologicista, generalment dut a terme a través de xarrades aïllades, és evitar els riscos que es consideren inherents a la sexualitat —hem de llegir: a les pràctiques coitals. Units sovint a les drogues, els continguts de les xarrades són els perills del sexe (embaràs i infeccions) i els mitjans per a previndre'ls (anticonceptius i pràctiques segures). Quant a la temporalitat, el disparador d'aquest tipus d'educació, que s'anomena **biologicista** o **biomèdica**, és l'adolescència. Quasi tot el món, excepte les persones partidàries del model d'educació moralitzador, pensa que és una educació objectiva i imparcial, al marge de les creences i opinions particulars.

Un curs clàssic, almenys el que ens oferien al centre de salut proper al nostre institut, o el que hem vist impartir a educadors i educadors benintencionats, consistia en una desfilada

de diapositives que mostraven l'aparell reproductor masculí i femení i un bon nombre d'imatges que il·lustraven l'efecte de les infeccions en els nostres estimats genitals: gonorrea, condilomes, candidiasis, tricomonos... i, per descomptat, el VIH. Ocasionalment, apareixia una gràfica que només amb gran imaginació permetia veure les distintes fases de l'orgasme, segons la clàssica —i superada— representació de Masters i Johnson: excitació, fase estacionària, clímax i resolució.

Després de les explicacions, la xarrada solia incloure la visita a la consulta ginecològica. Allí podíem veure en viu la llitera-poltre on les dones s'obririen de cames perquè el ginecòleg (un baró al nostre centre) introduïra un espèculum i traguera mostres de les coses roïnes que segur hi hauria en aquella cavitat **misteriosa**. Quasi com de passada, es parlava de l'existència de l'uròleg, un senyor que es feia càrrec de les **cosetes** dels barons en el cas hipotètic que els ocorreguera quelcom. Les cares dels xics deien: «Quina sort tinc de no ser xica!» Les de les xiques també parlaven: «Per ací he de passar per a tenir sexe?»

Per sort, els feminismes ens han previngut contra la pretesa neutralitat dels discursos i ens han ensenyat que, precisament, no tenir en compte el gènere contribueix a les desigualtats perquè no les evidencia ni les denuncia, sinó que les naturalitza. El **miratge de la igualtat** ens fa pensar que homes i dones som iguals, que la igualtat està aconseguida i que no hem de lluitar ni reclamar. Per tant, les diferències que apreciem només poden ser provocades per la naturalesa i, si són naturals, no s'hi pot fer res. «Ma mare fa el llit en dos minuts» em deia un alumne de primer d'ESO, «ni una arruga se li queda... I a mi em costa una hora deixar-la perfecta. És que les dones netegeu millor!», rubricava. A l'eixida de classe era habitual veure'l polint la seua moto i, en el dipòsit, la seua xicota podia pintar-se la ratlla dels ulls. Confirma açò que les dones netegen millor? Més bé, tot el contrari. La naturalització de les diferències i el miratge de la igualtat impedeixen que vegem els residus patriarcals (Simón, 2008)¹ que contaminen la convivència en forma

de masclisme (els homes són millors, tenen dret als privilegis...), d'androcentrisme (l'home i allò masculí són la mesura, la neutralitat) i de sexisme (l'educació sexual que es dona a les xiques i als xics continua sent distinta).

L'altre **miratge**, el **de la diversitat**, ens fa creure que som lliures i que cada persona pot fer les seues eleccions sexuals. La realitat ens l'explicaria alt i clar un adolescent gai de qualsevol institut de l'Estat espanyol, o una jove lesbiana, o un transsexual, o una xica hetero a qui agrada molt el sexe, o un xic que no vol competir... Eixir-se'n de la norma heteropatriarcal continua pagant-se bastant car.

CONSEQÜÈNCIES DE L'EDUCACIÓ BIOLOGICISTA

L'educació biologicista, tant la donada des de la sanitat com des de l'escola, amaga sota la seua pretesa objectivitat una primera conseqüència: l'acostament **sexista** al cos dels homes i de les dones. El de les dones és sovint percebut com a problemàtic: la informació que sobre ell es dona pertany al camp de la reproducció i al de la higiene, quasi mai al del plaer. Encara s'escolta parlar de la menopausa com si fóra una malaltia, tractable amb hormones substitutòries, i no un canvi corporal natural (Valls, 2006).²

El cos dels xics es considera menys complex i la relació amb els seus genitals és animada i celebrada des de ben menuts. Podríem pensar que aquesta naturalitat els portaria a una major atenció del seu cos; però no és així. Segur que tots i totes hem vist imatges d'autoexploracions mamàries. Algú les ha vistes d'exploracions testiculars? El càncer de testicles és el més freqüent en homes de 20 a 40 anys, però, malgrat les dades, no sembla que calga elaborar consells preventius per a ells. D'on ve aquesta relació dels barons amb la seua salut? De la masculinitat tradicional, que celebra l'autosuficiència i el control d'un mateix i condemna la cura. La malaltia és viscuda com una amenaça; els càncers genitals estan subdiagnosticats

1. Simón, Elena: *Hijas de la igualdad, herederas de injusticias*. Narcea, Madrid, 2008.

2. Valls, Carme: *Mujeres invisibles*. Debolsillo, Barcelona, 2006 (3a edició, 2008).

per la resistència a ser tocats en aquelles zones; la consulta mèdica és viscuda com un fracàs de l'autosuficiència; i la responsabilització de la seua atenció (també de l'anticoncepció i de la prevenció) és dipositada, amb prou tranquil·litat, en les dones (Bonino, 2007).³

Les pràctiques de risc dels barons heterosexuels són l'expressió d'un model de masculinitat que minimitza els riscos i diposita en les dones la cura. Per tant, a més de no atendre els barons de manera adequada, estem reforçant la masculinitat tradicional, que associa atenció i malaltia a falta de vigor, i contribuint a la sobrecàrrega de les dones, que continuen sent les que s'ocupen de la salut de la família, de la prevenció i de l'anticoncepció. Aquest model de masculinitat que desestima el perill afecta per igual els barons homosexuals i converteix en inútil qualsevol campanya preventiva que no passe per desmuntar-lo.

La segona de les conseqüències del model biologicista d'educació sexual és l'**adultisme**. Parlar de la sexualitat només en l'adolescència significa ensenyar només en les etapes vitals en què el ser humà és fèrtil i estigmatitzar o invisibilitzar la resta: la infància i la vellesa. La desconsideració cap a la sexualitat infantil, a partir de la premissa que la gent menuda no és sexual, dóna una visió idealitzada de la infància que dificulta la seua elaboració per part de les xiquetes i dels xiquets, i els deixa indefensos. Si, a més, quan eduquem les criatures, ensenyem que la sexualitat és reproducció a través de la metàfora típica de la llavoreta de papà dins de mamà, estem reforçant el reproductivisme i l'heterosexualitat.

Pel que fa a la **gent gran**, dels barons podem dir que la sexualitat continua estant basada en el coitocentrisme i en el fal·locentrisme i eixir de la pressió per «complir com un jove» resulta complicat. Encara així, l'acceptació social de la sexualitat dels barons és molt major que la de les dones. El lligam de la sexualitat de les dones amb la reproducció és estretíssim. Una xica es converteix en dona quan li baixa la regla, quan té

la seua primera relació coital —això és el que diuen algunes cançons casposes— i quan és mare. I deixa de ser-ho amb la menopausa. La baixada hormonal i la sequedat vaginal de les dones, que es produeix en aquesta etapa, està fent que els laboratoris farmacèutics es freguen les mans.

La indústria farmacèutica és un poder econòmic que s'encarrega que les dones usen fàrmacs tota la vida, primer per a controlar la fecunditat i després per a tractar com a malaltia l'envelliment i l'evolució esperada dels òrgans reproductors. Amb l'excusa de millorar la salut, es crea una necessitat i una demanda. La necessitat té a veure amb l'anomenada Disfunció Sexual Femenina (DSF) que s'ha posat de moda, no perquè interesse per fi la sexualitat femenina, sinó perquè hi ha mercat. L'èxit de la Viagra masculina, convertida en pastilla per a ús recreatiu («Vull tres coits que em facen quedar com un campió!»), s'ha volgut emular en les dones a través dels pegats de testosterona.

Arribades ací, no podem seguir endavant sense preguntar-nos per la medicalització de la vida i de la sexualitat. Milloren els pegats o les viagres la sexualitat de les persones? Curen les pastilles el dèficit d'autoestima de les dones majors, sotmeses a la pressió de mantenir joventut i bellesa? I la de les joves, a qui es demana audàcia sexual i capacitat multiorgànica després d'haver-los impedit que es coneguen?

En una classe de 4t d'ESO, un grupet va representar una família que arribava a casa i es trobava l'escena següent:

El iaio i la iaia han vingut a ajudar-vos amb els vostres fills (de 14 i 5 anys) a l'apartament que teniu a la platja, però no us han volgut acompanyar a una excursió a la muntanya. La mala sort ha fet que la xicoteta s'haja posat malalta i heu tornat abans d'hora. En obrir la porta, els heu trobat fent l'amor al sofà. Llavors s'han alçat i se n'han anat corrents a la seua habitació. El vostre fill major no ha dubtat a cridar el seu amic: «Quin fàstic, tio, si la deu tenir com una pansa!» —heu sentit que li deia.

La reacció de la parella que representava el pare i la mare va ser renyar l'avi i l'àvia i dir-los la poca vergonya que tenien de fer-ho en la seua pròpia casa. «M'avergonyisc de vosaltres!»,

3. Bonino, Luis: «Salud, varones y masculinidad», 2007. <http://vocesdehombres.wordpress.com/salud-varones-y-masculinidad/>

van ser les seues paraules. En cap moment van dir res ni al seu fill ni a la xicoteta. El rebuig apareixia en el vocabulari de la resta de la classe: «Quin fàstic, amb eixos cossos plens d'arrugues!» És més que evident que, per al meu alumnat, només els cossos joves i vigorosos tenen dret a la sexualitat. Però també és el que creu gran part de la societat, perquè no hem tingut la capacitat (o la voluntat) d'elaborar un model de bellesa de dona major (Freixas, 2007)⁴ ni un model de sexualitat que no estiga basat en el penis i en la seua potència. Se m'acut que seria molt educatiu que les dones majors, i també els hòmens, parlaren de sexualitat en els instituts. El debat entre la gent jove i la gent gran resultaria interessantíssim!

La tercera de les conseqüències de l'educació sexual biologicista és el **coitocentrisme**. Com que es pensa que el sexe és un coit, se'ls diu que «encara no», que han d'esperar «la persona adequada» o «l'edat adequada». Si el missatge postergatori, malgrat les pors creades, no funciona, es demana al jovent que ho faça «amb atenció» i que prenga «precaucions». Com que en general hi ha una falta de confiança bastant gran en la gent jove i se la considera irresponsable i immadura, el moll de l'educació sexual és una informació-prevenició-protecció que només tracta d'anticonceptius i d'infeccions, mai del plaer, perquè es podrien animar encara més. Aquesta educació no inclou tampoc la negociació dels anticonceptius, la cerca respectuosa del plaer, l'ètica sexual..., no qüestiona la masculinitat o la feminitat tradicionals, ni el model sexual hegemònic.

Quan a les enquestes es pregunta «A quina edat vas tenir la primera relació sexual?» s'està preguntant pel primer coit. Per què es confonen les relacions sexuals amb les relacions coitals? Per què la primera vegada és la primera vegada coital i heterosexual? I la primera vegada homosexual? Hi ha moltes primeres vegades, i molt variades, però encara es continua parlant de preliminars i de coit (heterosexual), de sexualitat de tercera i de sexualitat de primera. La de tercera es considera incompleta, immadura, adolescent i cosa de criatures. La de primera és

la sexualitat adulta i madura, que es presenta com un pastís amb la vana pretensió que tarden molt a prendre'l. Tanmateix, la gent jove heterosexual diu que no es vol esperar i l'homosexual mira desconcertada pensant si és que per a elles o ells no hi ha cap pastís, sinó només un succedani.

De vegades, però, ens trobem amb xarrades d'especialistes que presenten discursos bastant alternatius i les resistències vénen del propi alumnat. Per exemple, la visita al Col·lectiu Lambda de gais, lesbianes, transsexuals i bisexuals de València ens aporta idees i conceptes que no solen aparèixer en els cursos biologicistes: l'orientació no és la identitat, el sexe no és el gènere, l'homofòbia i la transfòbia són violència contra les persones, etc. Malgrat tot, les respostes dels barons solen ser negar-se a anar a la xarrada, perquè ells no són ni *maricons* ni *travelos*, o dir que, si van, s'asseuran apegats a la paret. Després de la visita, les preguntes que de vegades fan («Qui posa què dins de qui?» «Qui fa d'home i qui de dona en una relació lesbiana?» «El transsexual té penis?») ens recorden la feina que queda per fer, ja que, de tant de posar l'èmfasi en la penetració i els seus riscos, no hi ha manera de desmuntar que la sexualitat és un coit, que en una parella sempre hi haurà uns rols ben marcats i que les persones som el que tenim entre les cames.

També a la sala de professorat ens trobem companyes i companys, sobretot de Biologia, cansades d'ensenyar reproducció, que han parlat a classe de sexe però s'han sentit malament perquè fins i tot algunes xiques parlaven de *follar* sense vergonyes, fent-los creure que en realitat qui necessitava formació era el professorat i no aquells a qui es pretenia educar. Trobem també tutores o tutors preocupats que diuen que «els de l'ESO estan eixits» i que «elles van provocant i algun dia els passarà alguna cosa». Es queixen, però no fan educació sexual —entesa només com a anticoncepció i reproducció— per por a les famílies i perquè creuen que la informació pot incitar a tindre més sexe.

Tanmateix, aquestes pors haurien de poder deixar-se de banda perquè són les mateixes lleis (la LOE, la Llei contra Violència de gènere i la Llei de Salut sexual i reproductiva i d'IVE) les que

4. Freixas, Anna: *Nuestra menopausia: una versión no oficial*. Paidós, Barcelona, 2007.